

- институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. Вып. 3. – Харьков: Константа, 2005. – С. 29-70.
12. Норрис П. Электоральное реформирование и фрагментированная многопартийность: механические и психологические эффекты избирательных систем и их влияние на развитие партийной системы / Пиппа Норрис // Ойкумена. Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. Вып. 3. – Харьков: Константа, 2005. – С. 71-105.
13. Wall A. Electoral Systems Briefing Paper [Електронний ресурс] / Alan Wall. – Режим доступу: <http://elections.cvu.org.ua/index.php?i=381>
14. Farrell D. Electoral Systems, Parties and Voters: A Comparative Overview [Електронний ресурс] / David M. Farrell. – Режим доступу: www.hkdf.org/seminars/001021/farrell.doc

УДК 321:[342.511:323.39](575.4)

Осадчук І. Ю.

Львівський національний університет
імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВЛЯЧОЇ ЕЛІТИ В КОНТЕКСТІ „ПАТРОНАЖНОГО ПРЕЗИДЕНТАЛІЗМУ” В ТУРКМЕНИСТАНІ

Проаналізовано поняття: „політичний клас”, „політична еліта”, „правлячий клас”, „правляча еліта”, „патронажний президенталізм”. З’ясовано роль президента та його найближчого оточення у процесі формування правлячої еліти Туркменістану. Визначено особливості функціонування правлячої еліти в контексті „патронажного президенталізму” в Туркменістані.

Ключові слова: система правління, політичний клас, політична еліта, правлячий клас, правляча еліта, патронажний президенталізм, президент Туркменістану.

Осадчук І. Ю.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРАВЯЩЕЙ ЭЛИТЫ В КОНТЕКСТЕ „ПАТРОНАЖНОГО ПРЕЗИДЕНТАЛИЗМА” В ТУРКМЕНИСТАНЕ

Проанализировано понятия: „политический класс”, „политическая элита”, „правлящий класс”, „правлящая элита”, „патронажный президентализм”. Выяснена роль президента и его ближайшего окружения в процессе формирования правящей элиты Туркменистана. Определены особенности функционирования правящей элиты в контексте „патронажного президентализма” в Туркменистане.

Ключевые слова: система правления, политический класс, политическая элита, правящий класс, правящая элита, патронажный президентализм, президент Туркменистана.

Osadchuk I. Y.

FEATURES OF FORMATION AND FUNCTIONING OF RULING ELITE IN THE CONTEXT OF PATRONAL PRESIDENTIALISM IN TURKMENISTAN

Concepts of political class, political elite, ruling class, ruling elite, patronal presidentialism are analysed. The role of the president and his entourage during the formation of the ruling elite of Turkmenistan is ascertained. Features of functioning of ruling elite in the context of patronal presidentialism in Turkmenistan are defined.

Key words: system of government, political class, political elite, ruling class, ruling elite, patronal presidentialism, president of Turkmenistan.

У вітчизняній і зарубіжній політичній науці системи правління країн пострадянського простору часто іменують „патронажним президенталізмом”. Особливе місце у такій системі правління займає правляча еліта. Яскравим прикладом системи „патронажного президенталізму” є суперпрезидентська система правління в Туркменістані. Метою дослідження є визначити особливості формування та функціонування правлячої еліти в контексті „патронажного президенталізму” в Туркменістані.

Дослідження феномена „патронажного президенталізму” знаходимо у роботах М. Ларюель, Ю. Мацієвського, М. Моммзен, Т. Пауера, І. Скулкіна, О. Фісуна, Г. Хейла, П. Чейсті, Н. Чісмена. Аналіз особливостей формування та функціонування правлячої еліти в контексті „патронажного президенталізму” в Туркменістані представлений у працях М. Ларюель, С. Горака.

Політична еліта – це найобдарованіші (або ті, хто вважає себе такими), тобто провідна частина політичного класу. Політичний клас – це усі, хто причетний до управління суспільством. У свою чергу, *правлячий клас* – це ті, хто реально має владу, а *правляча (владна) еліта* – це авангардна частина правлячого класу [1].

Спираючись на визначення Г. Хейла [2, с. 137-138], спробуємо дати своє розширене визначення патронажного президенталізму: це система правління, за якої президент обирається в результаті всенародного голосування на певний фіксований термін (в окремих системах з тоталітарним чи авторитарним політичним режимом президента обирають або призначають довічно), причому він наділяється значними формальними (інституційними) повноваженнями по відношенню до інших державних органів, а також має неформальні (неінституційні) повноваження, засновані на патронажно-клієнтельних відносинах, які пронизують політико-економічні процеси у суспільстві. Для прикладу функціонування такої системи ми обрали Туркменістан. Посада президента була запроваджена в Туркменістані в 1990 р. Тодішній перший секретар ЦК Компартії та голова Верховної Ради Туркменської РСР С. Ніязов був обраний президентом 27 жовтня 1990 р. шляхом всенародного голосування. 27 жовтня 1991 р. було проголошено незалежність країни. Після прийняття Конституції Туркменістану в 1992 р. президент запропонував провести нові вибори глави держави. 21 червня 1992 р. він як єдиний кандидат був обраний президентом

уже незалежного Туркменістану. 22 жовтня 1993 р. С. Ніязову постановою Меджлісу (парламенту) було присвоєно титул глави туркмен всього світу – „Туркменбаші” (згодом „Туркменбаші Великий”) [3]. За результатами референдуму, що відбувся 15 січня 1994 р., повноваження президента С. Ніязова були продовжені до 2002 р. на другий термін без проведення перевиборів у 1997 р. [4]. У грудні 1999 р. – Народна Рада (Халк Маслахати) Туркменістану прийняла рішення про довічне президентство С. Ніязова. У серпні 2003 р. С. Ніязов був обраний довічним головою Народної Ради [3]. Варто зазначити, що в Туркменістані у 1992–2008 рр. поряд із однопалатним парламентом (Меджлісом) функціонував вищий представницький інститут Халк Маслахати (Народна рада), що складався з 2507 членів, причому деякі з них обиралися (наприклад, депутати Меджліса), а решта призначалася президентом (зокрема, члени уряду; хякіми, які здійснювали виконавчу владу на місцях) [5]. Вибори до Народної ради відбулися у 1992, 2003 та 2007 рр. При цьому всі кандидати на цих виборах належали до пропрезидентської партії – Демократичної партії Туркменістану.

Наприкінці 1990-х рр. у правлячій еліті сформувалися дві основні групи впливу: „економісти” та „силовики”. Першу представляли „економісти” на чолі з головою Центрального банку Х. Оразовим та віцепрем’єр-міністром Є. Курбанмуратовим (відповідав за паливно-енергетичний комплекс) [6]. Х. Оразов і колишній посол Туркменістану в Туреччині Н. Ханамов, з метою уникнення ув’язнення, були змушені емігрувати з країни. У 2002 р. Б. Шихмуратов, колишній міністр закордонних справ і посол Туркменістану в Китаї (з 2001 р. один із провідних лідерів опозиції до режиму Туркменбаші), був засуджений до довічного позбавлення волі за організацію замаху на президента С. Ніязова. У 2005 р. були звільнені тодішній віцепрем’єр-міністр Є. Курбанмуратов і глава управління справами апарату президента Р. Сапаров. Унаслідок політики усунення „економістів” з політичної арени в системі влади залишилися здебільшого „силовики”. Провідною силовою структурою стала охорона президента Туркменбаші під керівництвом генерала А. Реджепова. Генерал зумів до 2006 р. сформувати потужну групу своїх клієнтів, які були призначені в усі силові структури. Крім того, „протеже” А. Реджепова вважався і тодішній віцепрем’єр-міністр, а сьогодні

президент Туркменістану Г. Бердимухамедов. У президентській адміністрації С. Ніязова особливе місце відводилось нетуркменам (росіянам за походженням) – заступнику управління справами апарату президента О. Жадану, секретарю президента В. Умнову та помічнику президента В. Храмову (один із головних розробників культу особистості С. Ніязова).

Після смерті Туркменбаші правляча еліта зробила всі необхідні кроки для того, щоб зберегти свою владу на формальному і неформальному рівнях. З політичної боротьби були виключені всі потенційні конкуренти. Г. Бердимухамедов (виходець із Ахальського веляту, який працював в уряді республіки і вважався одним із найближчих соратників С. Ніязова) був визначений як найбільш прийнятна кандидатура для виконання ролі нового президента („туркмена № 1”). Навіть найвпливовіший політик на момент смерті Туркменбаші – генерал А. Реджепов не ризикнув висунути свою кандидатуру, оскільки сам неахальського походження. Роль решти кандидатів на президентських виборах 2007 р. зводилася до формування ілюзії альтернативних виборів [6]. Виявилось, що опозиція не була готова до швидкої реакції на смерть Туркменбаші та на миттєвий договір існуючих еліт щодо кандидатури Г. Бердимухамедова на посаду глави держави.

Правляча еліта Туркменістану, яка склалася на момент смерті Туркменбаші, почала змінюватися відразу ж після виборів президента 2007 р. Президент Г. Бердимухамедов поставив за мету утвердження режиму особистої влади. Характерною для такого режиму виявилася і доля людей, які фактично висунули Г. Бердимухамедова на посаду президента. Йдеться про угруповання А. Реджепова та його оточення (силові міністри). Першим був звільнений з посади міністра внутрішніх справ А. Рахманов. У липні 2007 р. генерал А. Реджепов був засуджений на 20 років позбавлення волі, а його син, полковник національної безпеки Н. Реджепов – на 13 років. Обидва були визнані винними в корупції та використанні службового становища у корисливих цілях. У жовтні 2007 р. повноваження міністра національної безпеки склав генерал Г. Аширмухаммедов (офіційно звільнений „у зв’язку з проханням про звільнення з роботи за станом здоров’я”) [6].

У свою чергу на вищі державні посади були призначені вихідці з Гьокдепінського етрапу (району) Ахальського веляту.

Зокрема, міністром культури і телерадіомовлення був призначений К. Чариярдурдієв. У цьому контексті варто згадати також виконуючого обов’язки голови Меджлісу (парламенту) А. Нурбердієву (з 23 лютого 2007 р. – голова Меджлісу). Важливе місце у складі правлячої еліти зайняла також сім’я Г. Бердимухамедова. Зокрема, син президента С. Бердимухамедов у червні 2012 р. був призначений заступником міністра сільськогосподарства [5].

26 вересня 2008 р. у Туркменістані була проведена конституційна реформа, відповідно до якої кількісний склад депутатів парламенту збільшено до 125. Крім того, була ліквідована Народна Рада. Конституція у редакції 2008 р. не визначала Туркменістан як однопартійну державу [7]. Зауважимо, що парламентські вибори 2008-2009 рр. були першими виборами з часу здобуття країною незалежності, в яких брали участь і інші партії, окрім пропрезидентської Демократичної партії Туркменістану. Отже, президент Г. Бердимухамедов, отримавши свої повноваження, почав діяти незалежно від своїх патронів. Протягом перших місяців президентства Г. Бердимухамедов зумів відстояти своє становище „туркмена № 1”, розправившись з найбільш небезпечними потенційними конкурентами. На цьому етапі таку конкуренцію склали ті, хто допоміг Г. Бердимухамедову потрапити в крісло президента (насамперед А. Реджепов та його оточення) [6]. У лютому 2012 р. Г. Бердимухамедов був переобраний на посаду президента. Підсумовуючи, зазначимо, що особливостями формування та функціонування правлячої еліти в контексті „патронажного президенталізму” в Туркменістані є такі: 1) закритість і величезна дистанційованість (економічна, політична) правлячої еліти від населення; 2) сімейно-клановий характер правлячої еліти (трайбалізм у країні виражається у домінуванні представників племені текінців у складі правлячої еліти) [8]; 3) еліта функціонує в рамках суворої ієрархії, де пріоритетними є особиста відданість президенту та спільність походження; 4) основна боротьба в середовищі еліти йде за право поширити свій вплив на главу держави та інші елітні угруповання, а вже за допомогою цього – на державний і суспільний розвиток; 5) порядок і механізми врегулювання відносин всередині правлячої еліти визначаються президентом країни та його найближчим оточенням. У подальших дослідженнях основною метою буде аналіз суперпрезиденталізму в Туркменістані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рудич Ф. Політичний клас у сучасній Україні: передумови становлення (частина 1) [Електронний ресурс] / Ф. Рудич // Віче. – 2009. – № 9. – С. 25-27. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1449>
2. Hale H. Regime Cycles: Democracy, Autocracy, and Revolution in Post-Soviet Eurasia / H. Hale // World Politics. – 2005. – Vol 58., № 1. – P. 133-165.
3. Туркменбаши (Ниязов) Сапармурат Атамуратович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/person2.php?&st=1014156229>
4. Руденко В. Как стать вечным президентом. Современная практика использования „гласа божьего” [Електронний ресурс] / В. Руденко // Политический журнал. – 2006. – № 35-36 (130–131). – С. 5-7. – Режим доступу: <http://www.politjournal.ru/preview.php?action=Articles&dirid=172&tek=6264&issue=177>
5. Агабаев Х. Туркменистан как частный огород для президентской семьи [Електронний ресурс] / Х. Агабаев. – 2012. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1342854060>
6. Горак С. Туркменистан после Туркменбаши. К вопросу о трансформации режимов личной власти [Електронний ресурс] / С. Горак // ПОЛИТЭКС. – 2007. – № 3. – Режим доступу: <http://www.politex.info/content/view/382/30/>
7. Туркмения – новая конституция, новое Возрождение, старые проблемы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ca-news.info/2008/09/29/8>
8. Шустов А. Постсоветский трайбализм – клановые элиты стран Центральной Азии. 2008. [Електронний ресурс] / А. Шустов. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1208944620>

УДК: 32 019

Кудрявцев О. Ю.

Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова

ЕЛЕКТРОНИЙ УРЯД: ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Динамічний розвиток інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) детермінує активізацію процесів впровадження електронного врядування задля ефективності комунікації на рівні „суспільство-держава”. Здійснено концептуалізацію дефініції „електронний уряд” у політологічному контексті. Проаналізовано Сингапурську модель електронного уряду. Виявлено проблематичність впровадження електронного врядування в Україні.

Ключові слова: електронний уряд, електронне держава, інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), демократизація.

Кудрявцев А. Ю.

ЭЛЕКТРОННОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ЭВОЛЮЦИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Динамичное развитие информационно-коммуникативных технологий (ИКТ) детерминирует активизацию процессов внедрения электронного правительства для эффективности коммуникации на уровне „общество-государство”. Осуществлена концептуализация дефиниции „электронное правительство” в политологическом контексте. Проанализирована Сингапурская модель электронного правительства. Выявлена проблематичность внедрения электронного правительства в Украине.

Ключевые слова: электронное правительство, электронное государство, информационно-коммуникативные технологии (ИКТ), демократизация.

Kudryavtsev A.

E-GOVERNMENT. EVOLUTION OF THE STATE

The dynamic development of information and communication technologies (ICTs) determines the process of implementing e-government for the effectiveness of communication at the level of „society-state”. Carried out the conceptualized definition of „electronic government” in the context of political science. Analyze of the Singapore model of electronic government were made. The difficulty of implementing e-government in Ukraine were revealed.

Key words: electronic government, electronic state, information and communication technology (ICT), democratization.